

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 14

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет технологій та дизайну, кафедра технологічної освіти
ВСП «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти»
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Львівський медичний університет
Міжнародна благодійна організація «Лідер Якості»
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України
Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży (Польща)

Dragomanov Ukrainian State University
Faculty of technology and design, Department of technological education
Subdivision “Lviv Educational and Scientific Center for Professional Education”
Danylo Halytsky Lviv National Medical University
SS of NULES of Ukraine “Berezhany Agrotechnical Institute”
Lviv Medical University
International charity organization “Leader of the Quality”
State scientific institution “Institute of Modernization of the Content of Education”
of the Ministry of Education and Culture of Ukraine
Lomza International Academy of Applied Sciences

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ Й НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 14

**MODERN TRENDS IN DEVELOPMENT OF EDUCATION
AND SCIENCE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES**

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

Issue 14

Київ – Львів – Бережани – Ломжа

2024

Kyiv– Lviv – Berezhany – Łomża

2024

Костинюк Іванна <i>Kostyniuk Ivanna</i>	Особливості принципів адаптивного педагогічного менеджменту у навчально-виховній роботі коледжу Features of the principles of adaptive pedagogical management in the educational work of the college	65
Єщенко Андрій <i>Yeshchenko Andrii</i>	Професійна освіта як важливий етап у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі Vocational education as an important stage in the resocialization of convicted prisoners	73
Кіт Володимир <i>Kit Volodymyr</i>	Інноваційне застосування цифрових технологій вчителями технологій Innovative application of digital technologies by technology teachers	79
Халанія Юрій Якимович Тетяна <i>Halania Yuriy</i> <i>Yakymovych Tetyana</i>	Застосування проєктних методик у процесі профільного навчання Application of project methods in the professional education process	84
Мавдрик Ірина <i>Mavdryk Iryna</i>	Підготовка майбутніх вчителів фізико-математичних дисциплін до інноваційної педагогічної діяльності Training of future teachers of physics and mathematics for innovative pedagogical activities	92
Гуменюк Софія <i>Humeniuk Sofiia</i>	Міждисциплінарні гуманітарні аспекти у навчанні та діяльності майбутніх медичних фахівців у кризових ситуаціях Interdisciplinary humanitarian aspects in the education and activities of future medical specialists in crisis situations	96
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ PSYCHOLOGIC SCIENCES		
Васянович Григорій Логвиненко Вікторія <i>Vasianoovych Hryhoriy</i> <i>Lohvynenko Viktoriia</i>	Сучасні технології соціальної роботи з особами, схильними до девіантної поведінки Modern technologies of social work with persons inclined to deviant behavior	101
Матійків Ірина <i>Matykiv Iryna</i>	Тренінг як засіб розвитку навчальної мотивації у процесі технологічної підготовки Training as a means of developing educational motivation in the process of technological training	110
Відлацький Михайло <i>Vidlatskyi Mykhailo</i>	Стрес та прийняття рішень у критичних ситуаціях Stress and decision-making in critical situations	116
Каравець Ілона <i>Karavets Ilona</i>	Вплив тривожності на успішність школярів The impact of anxiety on success of schoolchildren	121
Пех Анастасія <i>Pekh Anastasiia</i>	Психологічні особливості розвитку професійної компетентності майбутніх психологів Psychological features of professional competence development of future psychologists	125

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 364.7

Васянович Григорій,
доктор педагогічних наук, професор, почесний академік НАПН України,
професор кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук
Логвиненко Вікторія,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Львів, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. У статті аналізується проблема девіантної поведінки особистості в умовах нестабільного розвитку суспільства. Визначаються сутність і зміст поняття «девіантна поведінка», здійснюється характеристика класифікації девіантної поведінки та причин її виникнення. Окреслюються можливі варіанти подолання цього явища в молодіжному середовищі. Розкриваються основні особливості технологій соціальної роботи з особами, схильними до девіантної поведінки.

Ключові слова: девіантна поведінка, соціальна робота, сучасні технології, особистість, моральні цінності, духовні потреби.

Vasianoovych Hryhoriy,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Honorary Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Professor of the Department of Social Work, Management and Social Sciences
Lohvynenko Viktoriia,
Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social Work, Management and Social Sciences
Lviv State University of Life Safety
Lviv, Ukraine

MODERN TECHNOLOGIES OF SOCIAL WORK WITH PERSONS INCLINED TO DEVIANT BEHAVIOR

Abstract. The article analyzes the problem of deviant behavior of an individual in the conditions of unstable development of society. The essence and content of the concept of "deviant behavior" are determined, the classification of deviant behavior and the reasons for its occurrence are characterized. Possible options for overcoming this phenomenon in the youth environment are outlined. The main features of social work technologies with persons inclined to deviant behavior are revealed.

Keywords: deviant behavior, social work, modern technologies, personality, moral values, spiritual needs

Постановка та ступінь розробленості проблеми. Сьогодні очевидним є той факт, що суспільство у його глобальних вимірах, є хворим. Такий стан супроводжують не лише соціально-економічні, політичні, психологічні, а й духовні кризи. Особистість, як суб'єкт соціальних, морально-правових відносин, здатна активно впливати на оточення, змінювати його і себе. Натомість варто зауважити, що продуктивною діяльністю особистості є лише тоді, коли вона належним чином узгоджується з культурними надбаннями суспільства, і її поведінка взаємопов'язана з іншими, отже, має суспільний, соціальний характер.

Український соціум нині знаходиться в стані війни, яку підступно нав'язала нам імперська Росія, що надзвичайно негативно позначається на морально-психологічному, душевно-духовному, культурному стані особи. Через це вона опинилася в надто складній ситуації вибору моральних цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і безумовно, що ця проблема найбільш болюче проявляється в підлітковому, молодіжному середовищі.

Цю ситуацію добре усвідомлюють як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а тому здійснюють свій науковий пошук в сенсі її розв'язання та можливого покращення. Аналіз праць зарубіжних вчених (Р. Баркер , Г. Голдстайн, Ц. Застров, Д. Олвеус) [12; 13; 15; 14] дає підстави говорити про те, що окреслена проблематика традиційно досліджується в руслі з'ясування причин молодіжної злочинності, наркотичної та алкогольної залежності, втрати сенсу життя, а звідси – суїцидальної поведінки молоді тощо.

Як відомо, за радянських часів ці проблеми значною мірою приховувалися, тогочасна соціологічна псевдонаука «лакувала» стан речей у цій площині, оскільки суспільство було закритим, проте нібито найбільш «прогресивним» у всьому світі. Ситуація кардинально змінилася з розпадом авторитарного суспільства. Вітчизняні науковці стали аналізувати і правдиво висвітлювати питання, пов'язані з причинами духовного занепаду, моральної деградації особистості і суспільства в цілому. На особливу увагу заслуговують праці вітчизняних вчених (О. Двіжони, Е. Драніщевої, О. Дроздова, М. Скок, В. Іванова, Л. Клос, І. Курляк, М. Лукашевич, В. Лютого, М. Максимової, О. Матвієнко, Л. Міщик, Т. Семигіної та ін.) [5; 6; 8; 9] в яких автори подають розгорнуте теоретичне і практичне обґрунтування молодіжної девіації, доводять, що вона набула небувалих масштабів, стала реальною загрозою соціальній безпеці в цілому. Ці та інші автори наголошують на тому, що форми девіантної поведінки часто-густо виявляються в дитячому чи підлітковому віці. Зокрема Е. Драніщева пише: «Причини можуть бути різні. Це може бути й низький рівень інтелектуального розвитку, й незавершеність процесу формування особистості. Неблагополучна родина чи найближче оточення найчастіше негативно

впливають на підлітка, який (часто несвідомо) наслідує форми поведінки та звички оточуючих людей (починає курити, вживати спиртні напої, бути причетним до такого аморального явища як булінг тощо). Значну роль в перейманні підлітком негативних форм поведінки відіграє його залежність від вимог групи. Ця залежність пов'язана з прагненням підлітка до самоствердження в середовищі однолітків» [4, с. 162].

Основний зміст викладу матеріалу. Феномен порушення соціальної поведінки зустрічається в процесі розвитку дітей та в житті дорослих. Почасти ці порушення беруть початок від конфліктів, бродяжництва, жорстокості щодо людей та тварин і зазвичай закінчуються вчиненням тяжких деліктів або кримінальних дій.

Поняття «девіація» (від лат. *deviatio* – відхилення). Девіантна поведінка є такою, що суперечить загальноприйнятим моральним чи правовим нормам. Вона може бути як злочинною (кримінальною), так і такою, що не карається законом (пияцтво, наркотична залежність, сексуальна розбещеність тощо). Часто-густо девіантна поведінка, уже звична для людини, поступово стає стилем життя, набуває криміногенного й протиправного характеру.

Девіантна поведінка особистості найчастіше спричиняється складною взаємодією об'єктивних та суб'єктивних чинників, причому до об'єктивних належать як особливості мікросередовища (способу життя, найближчого оточення), так і макросередовища, його зміст та умови. Суб'єктивні чинники передусім пов'язані з біогенетичними та психологічними аспектами розвитку особистості, неналежно сформованою свідомістю, низьким рівнем культури і т. ін. Як відомо, італійський лікар-дослідник Цезаре Ломброзо вважав, що існує прямий зв'язок між злочинною поведінкою і біологічними особливостями людини. Він добре володів фізіогномікою, а тому міг майже безпомилково визначити схильності індивіда, його задатки, спрямованість психіки. Американський лікар і психолог – Вільям Шелдон доводив, що на поведінку людини суттєвий вплив здійснює будова тіла. Прихильники психологічного напряму пов'язують девіацію з психологічними рисами (нестійкістю психіки, порушенням психологічної рівноваги тощо). Натомість представники психоаналізу (З. Фройд, А. Адлер, Е. Берн, К. Юнг, К. Хорні, Е. Фромм, Т. Яценко) доводять, що в основі девіантної поведінки знаходиться несвідоме [1, с. 143–150]. Гуманістичний напрям в психології (А. Маслоу, К. Роджерс, Ж. Піаже, В. Франкл, Г. Балл, Е. фон Глазерсфельд та ін.) обґрунтовують думку, згідно з якою запобігти девіантній поведінці особистості повинна самоактуалізація, реалізація нею свого духовного, творчого потенціалу, наявна свобода [1, с. 139–143].

Отже, можна констатувати, що у дослідженнях вчених домінує процес взаємодії біологічних, соціальних причин девіантної поведінки індивіда, натомість головними серед них є – психологічні: а) втрата сенсу життя, внутрішня порожнеча; б) деформація ціннісно-мотиваційної сфери, внутрішні конфлікти; в) емоційні проблеми (тривога, депресія, афективність); г) проблеми саморегуляції (неадекватна самооцінка і рівень домагань, надмірний або недостатній самоконтроль); д) негативний життєвий досвід тощо.

Соціальну поведінку особистості ми розглядаємо як сукупність параметрів в її нормативному значенні. Вона базується на основних рисах індивідуальності та їх складових, а саме:

- на рівні ознак темпераменту – збалансованість психічних процесів;
- на рівні характерологічних особливостей – адаптивність, самоактуалізація та саморегуляція;
- на рівні особистісної культури, духовності, моралі й естетичного сприйняття світу.

Зауважимо, що оцінка будь-якої поведінки передбачає порівняння її з певною нормою (від лат. *norma* – точний припис, зразок, парадигма). Норма може бути: а) статичною – вона відображає ті властивості й особливості, які властиві більшості людей; б) динамічною – вона віддзеркалює певні зміни, які відповідають суспільним запитам, вимогам часу (до них належать: моральні, правові, професійно-організаційні та ін.); в) норми психічного і духовного здоров'я тощо. Це означає, що особистість повинна мати сильне «Его» («Я»), яке б підтримувало в рівновазі прагнення, «Ід» («Воно») і «Super Ego» («Над-Я») [1, с. 144-145].

Крім названих норм наука «етика» оперує і такими нормами, як: «норми-заборони», «норми-рамки», «норми-зразки». Вони також є надзвичайно важливими в сенсі оцінки поведінки особистості. До прикладу «норми-заборони» є своєрідним обмежувачем певних моральних проявів. Вони не дозволяють людині переступати почуття совісті, справедливості, честі і гідності тощо. Головне щоби вони належним чином усвідомлювалися особистістю, наповнювалися гуманістичним смислом, ставали тими внутрішніми гальмами, які не дозволяють чинити зло, виявляти недоброчесність.

«Норми-рамки» визначають межі допустимої вільної дії індивіда. Водночас вони містять у собі збуджуючу силу активної діяльності. Якщо «норми-заборони» виконують більш примусову роль, то «норми-рамки» зазвичай виконують функцію обов'язку. «Норми-рамки» (будь чесний, справедливий, шануй інших людей, не чини зла та ін.) переважно містяться в моральних заповідях, кодексах, різного роду статутах тощо. «Норми-рамки» виникають як

вияв соціальної потреби щодо впорядкованості поведінки людей у різних сферах суспільного й особистісного життя.

«Норми-зразки» не виконують примусової функції, а їх збуджуюча, спонукальна сила спирається на авторитет суспільної думки і самосвідомість, моральний позитивний вибір суб'єкта моральних відносин, й особливо – на високий рівень духовності, культури особистості. «Норми-зразки» виступають як своєрідна модель її майбутньої поведінки. Спочатку ці норми формуються і виступають у формі моральних ідеалів, а потім набувають практичного характеру [2, с. 27-29]. Втілення «норми-зразка» у практичну норму поведінки стає прикінцевою метою моральної регуляції відносин, й водночас умовою виникнення позитивної девіації поведінки особи.

Зазначимо, що умовами виникнення позитивної девіації є необхідні якості і способи поведінки, які здатні призвести до соціально схвалюваних відхилень. До них відносимо передусім такі:

1. Надінтелектуальність. Вона є можливою лише в окремих, обмежених сферах життєдіяльності, а також здатна навіть заважати при виконанні деяких ролей, оскільки ізолює особу від решти членів групи.

2. Особливі здібності, які дозволяють проявити унікальні якості у специфічних сферах діяльності (геніальність в поезії, живописі та ін. видах мистецтв).

3. Надмотивація, тобто інтенсивна мотивація, яка часто-густо слугує компенсацією за труднощі, незгоди та переживання, перенесені в дитинстві чи в юності. Так, існує думка, що Наполеон мав високу мотивацію до досягнення успіху і влади через самотність в дитинстві.

4. Специфічні особистісні якості (мистецькі, наукові), які сприяють піднесенню індивіда над рештою людей.

5. Особливі умови (щасливий випадок – «фортуна») можуть сприяти прояву реалізації здібностей людини в певних видах діяльності.

Негативні девіації свідчать про те, що особистість не здатна адаптуватися до тих цінностей, яка стає соціально дезадаптованою. хоча може їх достатньою мірою знати, які відповідають вимогам суспільства. Можна сказати, що процес соціалізації є порушеним і це проявляється в униканні морального й естетичного контролю. Ознак девіантної поведінки існує велика кількість. Серед цієї кількості ми виділяємо такі:

а) багаторазові, тривалі порушення найважливіших морально-правових норм;

б) поведінка зумовлена загальною спрямованістю особистості, і не є наслідком кризової чи нестандартної ситуації;

в) поведінка викликає негативну оцінку з боку інших людей і супроводжується різноманітними проявами соціальної дезадаптації;

г) поведінка за певних умов може набувати патологічних форм, таких як алкоголізм, наркоманія тощо;

д) результатом дезадаптованої поведінки особистості є заподіяння шкоди собі, або ж оточуючим.

Викладене дає можливість визначитися з класифікацією девіантної поведінки. Безумовно, що ця класифікація носить ймовірнісний, варіативний характер, натомість ми будемо дотримуватися таких основних її складових:

1. Деліквентний вид, який характеризує протиправні вчинки та злочини, що не відповідають формально зафіксованим соціальним та морально-правовим нормам.

2. Адиктивний вид описує поведінку індивіда, що зумовлена залежністю від різних хибних пристрастей.

3. Патохарактерологічний вид окреслює поведінку особи, що зумовлена патологічними змінами характеру, які сформувалися в процесі неправильного виховання.

4. Психопатологічний вид девіантної поведінки ґрунтується на психопатологічних симптомах та синдромах (зазвичай – це прояви тих чи інших захворювань).

5. Вид девіантного перебільшення віддзеркалює процес, в якому масштаб і серйозність девіації викривляються і перебільшуються для того, щоб агенти соціального контролю проявили більшу зацікавленість нібито існуючим явищем [3, с. 108].

Явища девіантної поведінки є характерними не лише для українського соціуму, а й для інших країн світу. Так, норвезький вчений Дан Олвеус ще у 70-ті роки ХХ століття аналізував цю проблему, зокрема таке ганебне явище як шкільне насильство і дав йому назву – «булінг» (від англ. *bully* – «тиран», «хуліган», «забіяка»), який здійснює психічний або фізичний терор та переслідування [14]. Відома дослідниця цієї проблеми – І. Курляк доводить, що значна кількість осіб підліткового віку у Польщі виявляє до інших зневагу, насильство, жорстокість (булінг та кібербулінг). Вчена визначає не лише чинники процесу віктимізації (фізичні, психічні та соціальні), а й пропонує програму систематичних антибулінгових дій, спрямованих на роботу як з усіма учнями, так і з жертвами та агресорами [5, с. 408-416].

На усвідомлення значущості цієї проблеми звертає увагу О. Ферт, яка наголошує, що дефіцит уваги до внутрішнього світу дитини в умовах батьківського та освітнього середовища спонукає її до девіантної поведінки,

викликає у неї серйозні душевно-духовні розлади. Усе це потребує вироблення й застосування стратегії та корегування поведінки особи, запровадження дієвих технологій соціальної роботи [10, с. 520-529].

Зазначимо, що значний внесок у розробку технологій соціальної роботи здійснив В. Лютий [7], який визначає останню як сукупність методів прийомів, засобів організації людської діяльності з впливу на соціальні процеси й системи. Вчений також конститує цю технологію як систему відтворення розвитку, оптимального використання соціального, душевно-духовного потенціалу особистості або соціальної групи, відносин між людьми, а також результатів її діяльності. Коротко наведемо технологічні аспекти схеми соціальної реабілітації індивіда до девіантної поведінки. З цією метою простежимо її етапи і методи.

По-перше, надто важливим є встановлення контакту з особою, що має певні проблеми розвитку і здоров'я. У цій ситуації соціальний працівник, педагог мають бути максимально зорієнтованими на «добро-зустріч», що сприятиме виведенню особи із наявного стресового стану. З цією метою доцільним методом може бути щира, відверта, довірлива бесіда, діалог. У процесі такої бесіди мають бути з'ясовані об'єктивні і суб'єктивні чинники, які призвели особу до надзвичайного стану: непомірного збудження, стресу.

По-друге, важливо дослідити головні особистісні риси суб'єкта, та чинники його соціального середовища, які стали причиною девіантної поведінки. Тут доцільно використовувати добре продумані інтерв'ю (добро-слово), методи психодіагностики, професійно робити експертну оцінку. Це дає можливість з'ясувати, які найбільш вагомні чинники заважають індивіду здійснювати адекватну соціальну адаптацію.

По-третє, варто налагодити і застосовувати спільні зусилля (батьки, школа, правоохоронні органи, мистецькі заклади, церква та ін.) для проведення реабілітаційних заходів. В цьому сенсі добре допомагають не лише різного роду консультації, а й реальна робота груп взаємодопомоги – «добро-дія».

По-четверте, вартісною є корекція особистісних рис, які зумовлюють девіантну поведінку й активно сприяють соціальній дезадаптації, дозволяють набувати позитивної соціальної поведінки. Дієвими методами тут можуть виступати: психотерапія (особливо здобутки гештальтпсихології, психоаналізу тощо), психологічний тренінг та ін.

По-п'яте, надзвичайно важливим етапом технологічного аспекту окресленої проблеми є організація індивідуального підходу до особистості. На наше переконання, тут доречним буде використання філософсько-педагогічної і психологічної методології феноменалізму, яка визначає кожную особистість в якості її неповторних рис і найвищої цінності. З цією метою важливо створювати

й реалізовувати індивідуальні освітні програми, розробляти і впроваджувати різноманітні інтерактивні техніки, які б максимально сприяли адекватній позитивній соціалізації особистості, її інтенціональності у просторі культури. Доцільно у цьому сенсі правильно користуватися розробленою «Я-концепцією» особистості, яка допомагає останній мати реальне уявлення про себе, здійснювати самооцінку, відповідне самоствавлення.

По-шосте, продуктивним є етап корекції негативного впливу соціального оточення (сім'ї, школи, неформальних груп, Інтернет-ресурсу та ін.). Втручання у цей процес має бути обережним, відповідальним, професійним. Високопрофесійні поради з цього приводу можна знайти у працях відомої української вченої – Т. Яценко, яка на основі психоаналізу та феноменології здійснила науковий аналіз названої проблеми, запропонувала реальні можливості відновлення, компенсування, стимулювання, виправлення психіки особистості [11]

По-сьоме, надто важливим є етап створення якомога належних умов для задоволення фізіологічних і душевно-духовних потреб особистості, розвитку її творчих здібностей і здатностей, самоідентифікації і самореалізації. Це передбачає також забезпечення не лише умов творчої праці, а й радісного, змістовного відпочинку, включення особи до соціальних груп, що мають соціально-позитивну спрямованість. Корисною тут може бути робота різних (за інтересами) творчих гуртків, спортивних секцій, організація конкурсів і змагань тощо.

Безумовно, що існує велика кількість технологій соціальної роботи з особами схильними до девіантної поведінки. Ключовим тут є, на нашу думку, пробудження суспільної свідомості щодо існування цього явища, а також формування та поширення інформації про його причини, специфіку і наслідки як для особистості, так і всього суспільства. Ігнорування небезпеки цього явища є найгіршою стратегією, оскільки вона сприяє його ескалації. Весь соціум має створювати такі умови, атмосферу, за яких би девіантна поведінка особи унеможливилася. Отже, межі допустимої поведінки особи повинні мати чітке окреслення виховних засад і послідовне їх дотримання. Способами протидії девіантної поведінки можуть бути «телефони довіри» або контактної скриньки, картки щоденного оцінювання, утворені інформативні центри, різні програми запобігання насильству тощо. Однією із таких програм може бути програма підготовки авторитетних лідерів-дорадників, здатних підтримати особу, яка має схильність до девіантної поведінки. Допомогти у розв'язанні цієї актуальної, важливої проблеми здатні інформаційно-комунікаційні технології, особливо в

аспекті протидії кібербулінгу, що може бути одним із варіантів наукового пошуку.

На основі викладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Соціальна робота покликана сприяти позитивному розвитку як окремої особистості, так і прогресивному, гуманному розвою суспільства в цілому. Вона є безумовно затребуваною у системі не лише «особистість – особистість», а й у системах «особистість – соціум», «особистість – природа», «особистість – техніка». На особливу увагу науки і практики соціальної роботи заслуговує проблема людських відносин, людської діяльності і поведінки в різних життєвих ситуаціях. Саме тому соціальна робота вивчає і визначає реальні можливості допомоги тим особам, які за різних обставин опинилися в складній, часто-густо неусвідомленій ситуації девіації.

2. Девіантна поведінка особистості зумовлена сукупністю об'єктивних і суб'єктивних причин, вона є небезпечним проявом людської зневаги, жорстокості, насильства у відносинах «Я – Ти». Особливо небезпечним явищем у шкільному середовищі є булінг, який характеризується тріадою формальних характеристик: повторюваністю, нерівновагою сил та злим наміром.

3. Система соціальної роботи має бути побудована таким чином, щоб не лише уберегти інших від особи, схильної до девіантної поведінки, а й допомогти останній вийти із стану девіації, набути адекватних людській природі дій, вчинків. Організація такої роботи має враховувати традиційні та інноваційні технології, жодним чином вона не може бути одноразовою акцією, а мати характер послідовної антинасильницької політики, розробленої на основі різноманітних профілактичних програм, наслідки дії яких слід обов'язково і постійно моніторувати.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. П. Філософія науки: навч. посіб. для викладачів, аспірантів та здобувачів вищої освіти. Львів: ФОП Корпан Б. І., 2024. 196 с.
2. Васянович Г. П., Логвиненко В. М., Костишин Е. І. Етика та академічна доброчесність в освіті й науці: навч. посіб. Львів: ФОП Корпан Б. І., 2023. 126 с.
3. Все про соціальну роботу. [Соціальна робота: навчальний енциклопедичний словник-довідник] / за науковою ред. д. с. н., проф. В. М. Пічі. Вид. 4-те, випр., перероб. і доповн. Львів: «Науковий світ - 2000». 2020. 618 с.
4. Драніщева Е. І. Девіантна поведінка. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Курляк І. Віктимологічні аспекти явища булінгу як соціально-педагогічної проблеми в Польщі. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2017. Випуск № 32. С. 408-418.
6. Лукашевич М. П., Семігіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): підручник. Київ. Каравелла, 2009. 368 с.
7. Лютий В. М. Соціальна робота з групами девіантної поведінки: навчальний посібник. Київ: Академія праці і соціальних відносин, 2000. 54 с.
8. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки. Київ: Либідь. 2011. 520 с.

9. Матвієнко В. Соціальні технології: навч. посіб. Київ : Українські пропілеї, 2001. 446 с.
10. Ферт О. Стратегії поведінкової корекції для дітей з гіперактивним розладом з дефіцитом уваги в умовах освітнього середовища *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2017. Випуск № 32. С. 520-531.
11. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 382 с.
12. Barker R. L. The Social Work Dictionary. 6th Edition. Washington NASW Press, 2013. 528 p.
13. Goldstein H. Social Work Practice. A Unitary Approach. Columbia: Unty of South Carolina Press, 1973. 420 p.
14. Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. Oxford: Blackwell Publishers, 1993. 140 s.
15. Zastrow C. Social Work with Groups: Using the Class as Group Leadership Laboratory. 5th Edition. University of Wisconsin-Whitewater: Brooks Cole, 2001. 573 p.

УДК 159.922.6

Матійків Ірина,
канд. психол. наук, ст. н. сп., доцент
Львівський навчально-науковий центр професійної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова,
м. Львів, Україна

ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті коротко висвітлено концептуальні основи навчальної мотивації; наведено структуру авторського тренінгу, який спрямований на розвиток мотивації та самомотивації учнів у процесі технологічної підготовки.

Ключові слова: педагогічна діяльність, мотивація, самомотивація, тренінг, навчальний заклад.

Matykiv Iryna,
PhD (Psychology), Research Prof., Asst. Prof.,
Lviv Educational and Scientific Center of Vocational Education
Ukrainian State Mykhaylo Dragomanov University
Lviv, Ukraine

TRAINING AS A MEANS OF DEVELOPING EDUCATIONAL MOTIVATION IN THE PROCESS OF TECHNOLOGICAL TRAINING

The article considers the results of theoretical analysis, briefly describes the structure of the author's training. The training is aimed at the development students' motivation and self-motivation in the process of technological education.

Keywords: pedagogical activity, self-motivation, training, educational institution